

БАТЛАВ.
УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

Ш.АДЬШАА

**АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулах дараах хууль зүйн үндэслэл, практик шаардлага байна.

1.1 Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улс 1990 онд төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжсэнээр ашигт малтмал, уул уурхайн салбарт өмчийн олон хэлбэр бүхий хуулийн этгээд үйл ажиллагаа эрхлэх боломж бүрдсэн бөгөөд тус салбарт хөрөнгө оруулалт татах төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх зорилгоор 1994, 1997 онд тус тус Ашигт малтмалын тухай хуулийг баталсан байдаг.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургадгаар зүйлд зааснаар “Монгол Улсад газар, түүний хэвлий, ой, ус, амьтан, ургамал болон байгалийн бусад баялаг гагцхүү ард түмний мэдэл, төрийн хамгаалалтад байна; Монгол Улсын иргэдэд өмчлүүлснээс бусад газар, түүнчлэн газрын хэвлий, түүний баялаг, ой, усны нөөц, ан амьтан төрийн өмч мөн” гэж заасан нь ашигт малтмалын өмчлөгч нь төр байх ба энэ утгаараа тусгай зөвшөөрөл олгох эрх бүхий субъект нь Төрийн захиргааны байгууллага байхыг хуульчилсан байна. Мөн Монгол Улсын 2006 оны Ашигт Малтмалын тухай хуулийн тавдугаар зүйлд “Монгол Улсын газрын гадаргуу болон түүний хэвлийд байгалийн байдлаараа оршиж байгаа ашигт малтмал төрийн өмч мөн” бөгөөд “Төр өмчлөгчийн хувьд энэ хуульд заасан нөхцөл, шаардлага, журмын дагуу ашигт малтмал эрэх, хайх, ашиглах эрхийг бусад этгээдэд олгох эрхтэй” гэж заасан байна.

Ийнхүү шилжилтийн үед тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр эрхлэх аж ахуйн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэс тавигдсан гэж үзэж болох юм.

Байгалийн баялгийг ашиглах төрийн бодлого нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогод тулгуурлаж, одоо ба ирээдүй үеийн иргэн бүрд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг нь баталгаажуулах, газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийг Үндэсний баялгийн санд төвлөрүүлж тэгш, шударга хүртээхэд чиглэнэ. Иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй.

Шийдвэр гаргах түвшинд орон нутгийн байгууллага, иргэдийн бодитой оролцоог хангах замаар харилцан итгэлцлийн тогтолцоог бий болгох асуудал сүүлийн 20 гаруй жилийн хугацаанд уул уурхайн салбарын засаглалын тулгамдсан асуудал хэвээр байна. Хаалттай засаглал, хариуцлагагүй уул уурхай, харилцааны үл ойлголцол нь төсөл, хөтөлбөрийг үгүйсгэх хандлагыг иргэдийн дунд бий болгож байгааг бүх талууд хүлээн зөвшөөрдөг. Иймд дээрх асуудлыг оновчтой шийдвэрлэхгүйгээр тогтвортой хөгжил, салбарын өсөлт хөгжлийг хангах боломжгүй юм.

Мэдэх эрхийн хүрээнд ашиглалын тусгай зөвшөөрөл авахад тавигдах шаардлагыг иргэдийн мэдэх эрхийн хүрээнд нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

1.2 Практик шаардлага

Уул уурхайн үйл ажиллагаа нь алслагдсан хөдөө орон нутагт хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, зам тээвэр, ус ба цахилгаан зэрэг дэд бүтэц хөгжүүлэх, уул уурхайн ашиг орлого, татварын орлогыг дахин хуваарилах замаар улсын төсвийн хуваарилалт болон хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, уул уурхайн компаниуд нийгмийн хариуцлагын төслүүд хэрэгжүүлэх зэрэг олон эерэг үр нөлөөг орон нутагт авчрах боломжтой. Гэвч уул уурхайн үйл ажиллагаа нь иргэдийн нүүлгэн шилжүүлэлт, амьжиргаа ба соёлын өөрчлөлтүүд, замын хөдөлгөөн, тоосжилт, дуу чимээ зэрэг эрүүл мэнд болон аюулгүй байдлын нөлөөллүүд, орон нутгийн хүн амын өсөлтөөс үүдэн нийгмийн дэд бүтэц болон нийгмийн үйлчилгээнд нэмэлт ачаалал үүсэх зэрэг сөрөг үр дагавар үүсгэх боломжтой.

"Хариуцлагатай тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч" гэдэг нь уул уурхайн үйл ажиллагаа явагдах орон нутгийн иргэдийн эрх ашгийг хүндэтгэх, байгаль орчинд хохирол, нөлөө багатай үйл ажиллагаа эрхлэх, нөхөн сэргээлт-хаалтын ажлыг төлөвлөгөөний дагуу гүйцэтгэх, цаг тухайдаа бүрэн хэмжээгээр ашигт малтмалын нөөцийн төлбөр болон холбогдох бусад татвараа төлөх гэсэн ухагдахуун байдаг. Хариуцлагатай уул уурхай хөгжүүлэх асуудал нь олон улсын уул уурхайн салбарын гол зорилго бөгөөд тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид тавих ерөнхий шаардлагыг шалгуур үзүүлэлтийн "хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал" үзүүлэлтээр дүгнэхэд хангахгүй байна. Иймд хайгуул, ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн өргөдөл, ашиглалтын тусгай зөвшөөр асуудал нь олон улсын уул уурхайн салбарын гол зорилго бөгөөд тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид тавих шаардлагад өмчлөгч, эзэмшигч, ашиглагчаас үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөл авах, нутгийн иргэдийн эрх ашгийг хүндэтгэх, байгаль орчинд хохирол багатай үйл ажиллагаа явуулах нь зүйтэй учраас "Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хууль"-ийн төслийг боловсруулав.

Ашигт малтмал ашиглах үйл ажиллагаа нь байгаль орчин, нийгэм болон хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлдэг учраас Монгол Улсын хууль тогтоомжийг олон улсын жишигт нийцүүлж ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгохоос өмнө байгаль орчин, нийгэм, хүний эрүүл мэндэд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ хийлгэх зохицуулалт үгүйлэгдэж байна.

Хоёр. Хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төсөл нь 3 зүйлтэй байхаар тусгагдсан ба 1 дүгээр зүйлд, Ашигт малтмалын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.4.4. тухайн талбай нь өмчлөгч, эзэмшигч, ашиглагчаас үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрөл авсан байх. Гэж нэмэх бол, 2 дугаар зүйлд, "Ашигт малтмалын тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.1.9. Эрүүл мэндэд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ." гэж нэмэх, 3 дугаар зүйлд, Ашигт малтмалын тухай хуулийн 42 дугаар зүйлийн 42.3 дахь заалтыг "42.3. "... ажиллуулж болно" гэснийг "ажиллуулна." гэж өөрчлөхөөр тусгана.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Хуульд санал болгож буй нэмэлт, өөрчлөлт оруулснаар дараах нийтлэг дутаглууд арилна. Үүнд:

- Ашигт малтмалын үйл ажиллагаа явуулах гэж буй талбай нь өмчлөгч, эзэмшигч, ашиглагч болон нутгийн иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, хуулийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулах гэж буй талаар иргэд мэдээллээр хангагдах эрх зүйн үндэс бий болно.
- Орон нутгийн иргэдийн эрх ашгийг хүндэтгэх, байгаль орчин, эрүүл мэндэд хохирол, нөлөө багатай үйл ажиллагаа эрхлэх, нөхөн сэргээлт төлөвлөгөөний дагуу гүйцэтгэх боломж бүрдэнэ.
- Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн болон түүний байгаль орчныг нөхөн сэргээх үйл ажиллагаанд олон нийтийн хяналт тавих үүрэг бүрэн хэрэгжих боломж бүрдэнэ.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг хэрэгжүүлэх зорилгоор цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаарх санал

Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон холбогдох хуулиуд, Улсын Их Хурлын холбогдох тогтоолуудтай нийцсэн болно.